

Motion till riksdagen 2022/23:1229

av **Karin Rågsjö m.fl. (V)**

En förbättrad och jämlik barnhälsa

---

1 Innehållsförteckning

1 Innehållsförteckning	1
2 Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3 Inledning.....	2
4 Förebyggande insatser och ökad tillgänglighet	4
5 Diagnoser och stöd inom barn- och ungdomspsykiatri	4
6 Medicinering.....	5
7 Samverkan	6

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till att utveckla det förebyggande arbetet i form av tidigt stöd och psykosociala åtgärder inom barn- och ungdomspsykiatri och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör gå vidare med förslaget om ett nationellt barnhälsovårdsprogram 0–20 år och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till att snarast möjligt utveckla former för att stärka första linjen och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till en nationell genomlysning av utvecklingen av antalet diagnoser som barn och unga fått under det senaste decenniet och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge barn- och ungdomspsykiatri i uppdrag att erbjuda fler stödinsatser som inkluderar barns och ungas hela familjesystem samt vid behov även skolan och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör genomföra en nationell översyn av läkemedelsförskrivningen till barn och unga och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till en genomgång av gällande riktlinjer för medicinering av barn och unga och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillse att en utvärdering görs av vilket stöd som finns vid nedtrappning av medicinering mot psykiska tillstånd och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att skapa bättre förutsättningar för att elevhälsan, BUM och bup i samverkan ska kunna erbjuda stöd till unga med lättare psykisk ohälsa och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge regionerna i uppdrag att upprätta nationella riktlinjer för övergång till specialistnivå för unga vuxna för de barn och unga med utvecklingsrelaterade/neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som haft kontakt med bup och habilitering, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

3 Inledning

Ett jämlikt samhälle skyddar och fångar upp barn och unga i god tid. Jämlik hälsa för barn och unga är därför en angelägen fråga för Vänsterpartiet.

Den enskilt största betydelsen för barns hälsa och utveckling är en fungerande förskola och skola, med målet att elever går vidare till gymnasiet. Förskolan och skolan måste sätta in insatser tidigt om de ser att barnet mår dåligt eller inte hänger med, men det är minst lika viktigt att barnavårdscentraler och skolhälsovård stärker sitt samarbete

med socialtjänst och barn- och ungdomspsykiatri (bup). Det finns så många insatser som kan sättas in tidigt för att förebygga ohälsa. Sedan ett par år finns i en del socioekonomiskt utsatta områden hembesöksprogram för nyblivna föräldrar vilka har givit goda resultat. Programmen innebär sammanhållet föräldrastöd under barnets första 1,5 år från kommunens socialtjänst och landstingets barnhälsovård, som ges till alla föräldrar i området. Detta är något Vänsterpartiet gärna ser utökas till fler områden i Sverige och ses som ett självklart sätt att arbeta på för att skapa en trygg uppväxt för barn och för att tidigt upptäcka oro hos föräldrarna. Familjecentraler finns på en del ställen i Sverige och samverkar med regionernas barnavårdscentral (BVC), mödravårdscentral (MVC) och kommunernas socialtjänst med föräldrarådgivning och öppen förskola i samma hus, något som Vänsterpartiet vill satsa mer på. Föräldraskapsutbildningar till alla samt särskilt riktade till de som upplever problem är viktiga delar i det breda förebyggande arbetet.

Regeringen beslutade 2019 att uppdra åt en särskild utredare att se över förutsättningarna för en mer sammanhållen god och nära vård för barn och unga.¹ Syftet med uppdraget var att uppnå en mer likvärdig vård som innefattar förebyggande och hälsofrämjande insatser för barn och unga i hela landet samt att genom insatser i den nära vården för barn och unga med psykisk ohälsa avlasta den specialiserade barn- och ungdomspsykiatri. Utredningen har överlämnat slutbetänkandet² med förslag på åtgärder för att barns och ungas behov och förutsättningar ska påverka hälso- och sjukvårdens utformning och innehåll på ett mer systematiskt och långsiktigt hållbart sätt.

Vänsterpartiet välkomnar de förslag som utredningen presenterat men vill inte desto mindre lyfta en del av dem ytterligare med förhoppning om att regeringen väljer att gå vidare med dessa samt även framföra vissa andra förslag inom detta oerhört angelägna område.

Förskrivningen av psykofarmaka, i synnerhet ångestdämpande och antidepressiva medel, till barn och unga har ökat markant i Sverige. Detta är särskilt bekymrande eftersom forskningen på området är så pass tvetydig angående effekten och de långvariga konsekvenserna av minderrårigas bruk. För att inte riskera att barn i behov av psykiatrisk vård faller mellan stolarna eller får vänta för länge på insatser behöver vissa åtgärder vidtas. En viktig åtgärd är att samverka mellan olika vårdinsatser fungerar och att det finns tydliga riktlinjer och gränsdragningar mellan bup och andra instanser.

Ett ytterligare, väsentligt, bekymmer är att allt för få barn och unga erbjuds hjälp inom det som är första linjens vård. Tillsammans med elevhälsan utgör primärvården, även för barn och unga första linjens vård av psykisk ohälsa. Det är emellertid så att fler barn behandlas inom bup än primärvården och elevhälsan.

Tidiga insatser och låga trösklar för att söka och få hjälp är viktiga komponenter i en stärkt psykisk hälsa bland den unga befolkningen. Tack vare framsteg i forskningen inom psykiatri vet vi i dag att tidiga stödåtgärder och psykosociala åtgärder i ung ålder kan förbättra den psykiska hälsan även senare i livet.

I Vänsterpartiets budgetmotion presenteras därför förslag på kraftigt ökade generella statsbidrag för bl.a. ökad personaltäthet, högre löner och förbättrad arbetsmiljö i hela välfärden. Det är avgörande för att kunna genomföra och uppnå en förbättrad och jämlik barnhälsa.

¹ Dir. 2019:93.

² Inkl. delbetänkande 1: SOU 2021:34.

Vänsterpartiet avser därför driva frågor inom området där barn- och ungdomspsykiatri i samverkan med andra berörda aktörer möjliggör en god hälsa för alla barn och unga på jämlik grund.

4 Förebyggande insatser och ökad tillgänglighet

Främjande och förebyggande insatser leder till bättre hälsa, lärande, utbildning och mindre social utslagning. Grunden för det förebyggande arbetet är att identifiera hälsorisker innan de hunnit utvecklas till sjukdom eller ohälsa. Förebyggande program som screening, vaccinationer eller allmänna hälsokontroller har visat sig ge stora hälsovinster för samhället och individen. Dessa program kan med fördel utvecklas ytterligare, särskilt i syfte att nå och därmed kunna erbjuda familjer stöd i olika form tidigt. För Vänsterpartiet är det viktigt att barns och ungas rätt till en lättillgänglig, jämlik och likvärdig hälso- och sjukvård stärks.

Regeringen bör ta initiativ till att utveckla det förebyggande arbetet i form av tidigt stöd och psykosociala åtgärder inom barn- och ungdomspsykiatri. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det finns behov av ett vägledande och kunskapsbaserat nationellt hälso- och sjukvårdsprogram för att säkra kvalitet och öka likvärdigheten och därmed jämlikheten i landet.

Regeringen bör gå vidare med förslaget om ett nationellt barnhälsovårdsprogram 0-20 år. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det är viktigt att stärka det främjande och förebyggande arbetet och utveckla första linjen i syfte att unga personer lätt ska kunna få kontakt och för att den specialiserade vården ska avlastas. Även bedömning, utredning och behandling skulle kunna utföras på den nivån för symtom som inte kräver specialiserade hälso- och sjukvårdsinsatser.

Regeringen bör ta initiativ till att snarast möjligt utveckla former för att stärka första linjen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Diagnoser och stöd inom barn- och ungdomspsykiatri

Redan för ett par år sedan konstaterades att barn och unga som fått en neuropsykiatrisk diagnos hade ökat med över 300 procent de senaste tio åren, enligt Socialstyrelsen. Det blev också känt att antalet feldiagnoser hade ökat, vilket sattes i samband med den höga utredningstakten. Kvaliteten på utredningarna varierar också stort. För att genomföra en gedigen neuropsykiatrisk utredning krävs både tid och resurser i form av fler professioner som kan göra grundliga bedömningar för att få en sammanlagd symtombild.

Även diagnoser som depression och ångestsjukdom ökar bland unga och särskilt hos flickor. Att i perioder ha känsloproblem är en naturlig del av livet men tendensen att tolka känslomässiga signaler som lindrigare psykisk ohälsa har troligen ökat hos unga. Olika självrapporterade undersökningar visar dock skilda trender, men sammantaget kan bilden och beskrivningen om ungas självrapporterade psykiska ohälsa behöva kompletteras med att det tycks ha skett en förskjutning mot ett ökat "sjukdomsförklarande". Det vill säga en märkbar tendens att medikalisera normala reaktioner, vilket bidragit till en

ökad vårdkonsumtion. Givet att utvecklingen pågått under en längre tid, att det har skett en samtidig ökning av diagnostiserade depressions- och ångesttillstånd och att förskrivningen av antidepressiva och psykofarmaka har ökat liksom kontakterna med BUP, borde en översyn av situationen göras.

Regeringen bör ta initiativ till en nationell genomlysning av utvecklingen av antalet diagnoser som barn och unga fått under det senaste decenniet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Att brist på samverkan mellan olika instanser som hälso- och sjukvård, skolhälsovård och socialtjänst kan utgöra hinder för att ge unga med psykiska symtom eller psykisk ohälsa rätt stöd är känt. Det kan uppstå diskussioner mellan berörda parter, dels var ansvaret ska höra hemma men även kring hypoteser om vad som orsakar problemen. Beroende på om orsaken till den unges svårigheter ligger i hemmiljön, skolmiljön, eller bottnar i en medicinsk eller neuropsykiatrisk problematik krävs olika insatser och vem som har ansvaret för att rätt insats ges vid rätt tidpunkt kan vara oklart. Riksrevisionens granskningsrapport Samordning av stöd till barn och unga med funktionsnedsättning, har belyst att samordningen kring barn med funktionsnedsättning har brister och att allt för mycket ansvar för samordningen läggs på de anhöriga då ingen av de inblandade aktörerna anser sig ha ett huvudansvar för samordningen. Erfarenheter visar vidare att barn och unga med de största behoven drabbas mest av fragmentiseringen av vården. När denna fragmentering av vården föreligger riskerar det att medföra att det inte blir barnets och familjens behov utan vad verksamheten ser som sitt uppdrag som styr insatserna. Här skulle inte bara socialtjänsten, som i dag i högst utsträckning har den formen av insatser, utan även barn- och ungdomspsykiatri behöva kunna erbjuda stöd till hela barnet och den unges familjesystem.

Regeringen bör ge barn- och ungdomspsykiatri i uppdrag att erbjuda fler stödinsatser som inkluderar barns och ungas hela familjesystem samt vid behov även skolan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Medicinering

Ökningen i förskrivningen av SSRI de senaste åren är tydligast för barn. Andelen flickor i åldern 10–14 år som fått antidepressivt läkemedel förskrivet ökade med nästan 60 procent mellan 2014 och 2018 och med 9,5 procent mellan 2019 och 2020. För pojkar i samma ålder var ökningen drygt 40 procent åren 2014–2018. Förskrivningen av läkemedel för ADHD har också ökat. Under 2017 hämtade 5,6 respektive 2,6 procent av alla pojkar och flickor i åldrarna 10–17 år ut minst ett ADHD-läkemedel på recept. Förskrivningen av ADHD-läkemedel till flickor ökade med 12,7 procent mellan 2019 och 2020, motsvarande siffra för pojkar var 8,7 procent. Enligt Socialstyrelsen är de stora regionala skillnaderna i förskrivning mest oroande. Skillnaderna kan bero både på överbehandling i regioner med högst förskrivning, men även underdiagnostisering och underförskrivning i de regioner med lägst förskrivning. Detta är bekymrande eftersom forskningen på området är så pass tvetydig angående effekten och de långvariga konsekvenserna av minderårigas bruk. Vänsterpartiet anser att regeringen behöver göra en översyn av medicinförskrivningen till barn och unga samt säkerställa att de farmakologiska behandlingarna inte sker på grund av resursbrist inom BUP eller andra sådana överväganden.

Regeringen bör genomföra en nationell översyn av läkemedelsförskrivningen till barn och unga. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vidare bör regeringen ta initiativ till en genomgång av gällande riktlinjer för medicinering av barn och unga. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

En annan aspekt av psykofarmakaförskrivningen är bristen på stöd när medicinerna ska sättas ut. Riskerna med detta är många, inte minst ett fortsatt bruk av preparaten trots att en utsättning vore att föredra. Ingen patient ska avstå en medicinskt försvarbar utsättning av läkemedel till följd av sjukvårdens bristande resurser.

Regeringen bör tillse att en utvärdering görs av vilket stöd som finns vid nedtrappning av medicinering mot psykiska tillstånd. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 Samverkan

För att nå de som bäst behöver stöd och för att samverkan på riktigt ska kunna fungera borde elevhälsan inkluderas i första linjen, eftersom de finns där barnen finns. Det är angeläget att nå barn i alla samhällsklasser, oavsett hemförhållanden och oavsett på vilken vårdcentral de är listade eller vilken eventuell privat vårdgivare deras föräldrar väljer att anlita. Som konstaterats om och om igen leder bristande samverkan och samordning ofta till att barn bollas runt mellan olika vårdverksamheter och vårdnivåer, med konsekvensen att ingen tar ansvar. Det är inget ovanligt scenario att familjer remitteras fram och tillbaka mellan specialistnivå, primärvård och elevhälsan. Den här utvecklingen mot en ansvarsfördelning med så skarpa gränser leder till att barn med störst behov och mångfacetterad problematik hamnar i en gråzon.

Även stödet till unga med exempelvis neuropsykiatrisk problematik varierar kraftigt mellan olika regioner. Tillgången till barnpsykiatriska/neuropsykiatriska utredningsteam, synen på neuropsykiatriska tillstånd och graden av samverkan mellan hälso- och sjukvården för barn och elevhälsa och socialtjänst varierar kraftigt mellan regionerna. Behovet av samarbete har uppmärksamats i många sammanhang och bl.a. i utredningen En sammanhållen god och nära vård för barn och unga, som hade uppdraget enligt direktiv att utveckla samverkan mellan barn- och ungdomsmedicin (BUM), barn- och ungdomspsykiatri och elevhälsan när det gäller möjligheter till utredning, uppföljning och kontroller.

Regeringen bör vidta åtgärder för att skapa bättre förutsättningar för att elevhälsan, BUM och bup i samverkan ska kunna erbjuda stöd till unga med lättare psykisk ohälsa. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Det finns även allvarliga brister i övergången från barnsjukvård till hälso- och sjukvård för vuxna. Det är inte ovanligt att remisser från bup gällande ungdomar som fyller 18 år avslås både från vuxenpsykiatri och primärvården. Detta utifrån att andra bedömningskriterier råder där en bedömning inom vuxenpsykiatri ofta blir att patienten inte har tillräckligt allvarlig problematik för att vara aktuell för specialistpsykiatri medan primärvården anser att det är en allt för komplex problematik för att hanteras inom primärvården. Det uppstår med andra ord en form av moment 22. Särskilt tydligt blir detta för ungdomar med utvecklingsrelaterade och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och pålagringar i form av depression eller ångesttillstånd.

Regeringen bör ge regionerna i uppdrag att upprätta nationella riktlinjer för övergång till specialistnivå för unga vuxna för de barn och unga med utvecklingsrelaterade/neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, som haft kontakt med BUP och habilitering. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Karin Rågsjö (V)

Ida Gabrielsson (V)

Malcolm Momodou Jallow (V)

Maj Karlsson (V)

Isabell Mixter (V)

Daniel Riazat (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)